«РАСЛЫЙМ»
Татарстан Республикасы
мәгариф һәм фән министры
_______________ И.Г.Һадиуллин
«19» ноябрь 2025 нче ел

Туган телдә белем бирү оешмалары укучылары өчен 2026 нчы елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру материалларының күрсәтмә варианты

Демонстрационный вариант контрольных измерительных материалов для проведения государственной итоговой аттестации по образовательным программам основного общего образования 2026 года по родному (татарскому) языку для обучающихся образовательных организаций с родным языком обучения

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Туган телдә белем бирү оешмалары укучылары өчен 2026 нчы елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе

2026 нчы елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру өчен күрсәтмә материалларга аңлатмалар

2026 нчы елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру өчен күрсәтмә материаллар белән танышканда, шуны истә тотыгыз: тәкъдим ителгән материаллар тикшереләчәк эчтәлекнең барлык элементларын да чагылдырмыйлар. 2026 нчы елда туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру вакытында тикшерелергә мөмкин булган эчтәлек элементларының тулы исемлеге туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздыру өчен әзерлек дәрәҗәсенә куйган таләпләр һәм эчтәлек элементларының кодификаторында тәкъдим ителгән.

Күрсәтмә вариант туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясен узучыларга һәм киң җәмәгатьчелеккә тестның структурасы, биремнәр саны, аларның формасы, катлаулылык дәрәҗәсе турында гомуми күзаллау бирә. Бу варианттагы киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән биремнәрне үтәүнең бәяләү критерийлары киңәйтелгән җавапның тулылыгы һәм дөрес язылышы таләпләре турында күзаллау тудыра.

Бу мәгълүматлар туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе узуга әзерлек осталыгын булдырачак.

Эш үтәү өчен күрсәтмә

Татар телендә гомуми белем бирү оешмаларының 9 нчы сыйныфын тәмамлаучы укучылар өчен, туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясенә 3 сәгать 55 минут (235 минут) вакыт бирелә. Биремнәр 3 бүлектән тора.

Беренче бүлек 1 биремнән тора. Анда 2 тапкыр **тыңланган** текстның кыскача эчтәлеге (изложение) язылa. Бирем 2 нче номерлы җавап бланкында эшләнә.

Икенче бүлек 7 биремнән тора (2-8 биремнәр). Бирелдә сүз, җөмлә, текстка төрле типтагы анализ күзаллана.

2-8 нче биремнәрнең җаваплары сүз яки цифрлар белән бирелә. Аларны 1 нче номерлы җавап бланкына язарга кирәк.

Өченче бүлектәге биремнәр укучылар 2 нче бүлектә укыган текст нигезендә башкарыла. Эшли башлаганчы, тәкъдим ителгән (9.1 һәм 9.2) биремнәрнең берсен сайларга һәм үз фикереңне дәлилләп, эзлекле рәвештә киңәйтелгән җавап бирү кирәк. Бирем 2 нче номерлы җавап бланкында эшләнә.

Биремнәрне үтәгәндә, орфографик сүзлекләрдән файдаланырга рөхсәт ителә.

Биремнәрне эшләгәндә, караламадан файдаланырга мөмкин, әмма андагы язулар тест эшенә билге куйганда исәпкә алынмый.

Биремнәрне тәкъдим ителгән эзлеклелектә эшләргә киңәш ителә. Җавап бирергә авырсынган бирем очраса, аны калдырып, башкаларын эшли торырга мөмкин. Вакыт кала икән, аларны яңадан уйлап, эшләп карарга мөмкинлек туа.

Үтәлгән биремнәр өчен куелган баллар бергә кушыла. Мөмкин кадәр күбрәк биремгә дөрес җавап биреп, югарырак балл җыярга тырышыгыз.

Эшне тәмамлагач, һәр җавапның 1 нче һәм 2 нче номерлы бланкларга дөрес номер белән куелганлыгын тикшерергә онытмагыз.

Сезгә уңышлар телибез!

I бүлек

Текстны тыңлагыз һәм 1 нче биремне 2 нче номерлы җаваплар бланкында эшләгез. Башта биремнең номерын, аннары изложение текстын языгыз.

1 Текстны тыңлагыз һәм кыска изложение языгыз.

Текстны тыңлагач, микротемаларны билгеләгез.

Тулы текстның һәм андагы микротемаларның төп эчтәлеген бирергә кирәклеген истә тотып эшләгез.

Изложениенең күләме 70 сүздән ким булмаска тиеш.

Изложениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

II бүлек

2 – 8 нче биремнәрнең җавабы сүз яки цифрлар булырга мөмкин. Башта җавапны текстта күрсәтегез, соңыннан 1 нче номерлы бланкка <u>буш ара калдырмыйча, тыныш билгеләрсез, башка өстәмә символларсыз</u> күчереп алыгыз. Һәр хәрефне һәм санны, бланктагы үрнәктә күрсәтелгәнчә, аерым шакмакка языгыз.

2 Текстны укыгыз. Җөмләләрнең **оештыручы үзәкләре (грамматик нигезләре, баш кисәкләре)** дөрес күрсәтелгән очракны билгеләгез. Җавап номерын языгыз.

1) Алтын көз җитте. 2) Апалы-энеле Айнур белән Рафис йөгерешеп урамга чыктылар да тау итәгендә үскән агачлар арасына ашыктылар. 3) Исәпләре төрле-төрле агач яфракларын җыеп, альбомнарына тезү иде. 4) Ул яфраклар шундый матурлар: сары, кызыл, куе кызыл, көрән, тагын әллә нинди төсләләр... 5) Мине ал, мин менә монда дигәндәй, кызыктырып чакырып торалар, җилгә ияреп, аяк астына төшәләләр. *(Нәкыйп Каштанов)*

1) көз җитте (1 нче җөмлә)
2) урамга чыктылар (2 нче җөмлә)
3) альбомнарына тезү иде (3 нче җөмлә)
4) тагын әллә нинди төсләләр (4 нче җөмлә)
5) аяк астына төшәләләр (5 нче җөмлә)

Җавап: ______________ .

3 Текстны укыгыз.

Кече тел ассимиляциясе күзәтелгән сүз кулланылган җөмләне табыгыз. Җавап номерын языгыз.

1) Беренче чирек тәмамланганда, сыйныфыбызга яңа укучы килде. 2) Фәрит дип таныштырды ул үзен. 3) Чегәннекедәй чем-кара бөдрә чәч, зур янып торган

күзләр... 4) Аны иң арткы партага утырттылар. 5) Гадәттә, яңа килгән укучының урыны гел арткы партада була.

Җавап: _______________ .

4 Текстны укыгыз.
Өтерләр куелырга тиешле җөмләләрне табыгыз. Җавап номерларын языгыз.

1) Кечкенә чакта Гадилә белән Шөһрәт бергәләп су коенырга бик яраталар иде. 2) Камышлар арасыннан кыр үрдәкләрен табып булмаган шикелле аларны да эзләп таба алмыйсың. 3) Күлдән төнбоек чәчәкләре җыялар. 4) Гадилә ак төнбоекларны бик ярата. 5) Ул яр башына менеп бер ноктага карап утыра-утыра да еракта матур чәчәк күреп кинәт күлгә сикерә.

Җавап: _______________ .

5 Текстны укыгыз.
Кушма сүзне табып языгыз.

Озаккарак сузылган тынлыкка инде күнегеп, балачак кызыксынуын яшерә алмыйча як-ягына карана башлаган Илһам директор тикле директорның шулай йомшак эндәшүен көтмәгән иде, ахры.

Җавап: _______________ .

Текстны укыгыз һәм 6-9 нчы биремнәрне үтәгез.

1) 1942 елның башлары иде. 2) Бер көнне, дәрес вакытында, кемдер сыйныф ишеген шакыды. 3) Укытучы апабыз ашыгып ишеккә юнәлде... 4) Бераздан ул безгә:

– Балалар, Ахун абый килгән, аның сезгә әйтер сүзе бар. 5) Басып каршы алыгыз, – диде.

6) Ахун абый:

– Утырыгыз, балалар... 7) Бер гозеремне тыңласагыз иде. 8) Атлар абзарында яңарак кына туган бик матур колыныбыз үлем хәлендә ята. 9) Кайсыгыз да булса шул колынны өенә алып кайтып исән калдыра алса, үзегезнеке булачак. 10) Сүз бирәм! 11) Уйлап карагыз әле, йә, кайсыгыз тәвәккәлләр икән?!

12) Тынлык... 13) Башлар иелгән... 14) Сугыш бит ул үзе белән бергә ачлыгын да алып килә. 15) Бу балаларның байтагы үзләренең туйганчы ашаган чакларын инде хәтерләми дә бугай.

16) – Абый, мин алып карыйм әле... – дип әйткәнемне сизми дә калдым.

17) – Бәрәкалла! 18) Ялгышмасам, син Кәшифәттәй малае бит әле, әйеме? 19) Сөт эчерә алсагыз, колын исән калачак!

20) Өйгә кайтып керү белән, әнигә барысын да сөйләп бирдем.

21) – И-и, бала, ат җене кагылган шул сиңа, ат җене... 22) Йә, бар инде, чананы лапастан ал да йөгер!

23) Абзарга килеп керсәм, ябык, чем-кара бер колын сузылып ята. 24) Күзләре йомык. 25) Эчем жу-у итеп китте, тыным кысылды. 26) Елап җибәрдем.

27) Үлгән колынны җәлләп җылавымны ишеткәнме, әллә каян гына ат караучы Саттар абый килеп чыкты.

28) – Саттар абый, үлгән бит бу колын,– дим, ә үзем һаман елавымнан туктый алмыйм.

29) – Юк, олан, исән әле, исән ул! – ди Саттар абый. 30) – Җә инде, егет кешегә яшь агызып тору бер дә килешми. 31) Менә, егет булгач, колын да үлемгә бирешмәскә тырыша.

32) Шулай икәүләшеп чана тарта-тарта өйгә җиткәнебезне сизми дә калганмын. 33) Колынны идәнгә кертеп салдык. 34) Әни җылымса гына итеп сөт әзерләп куйган. 35) Сөтне кашык белән колынның авызына сала башладык, әмма колын аны йотмады, сөт агып түшә торды. 36) «Булмас, ахры, бу» дигән шомлы уйдан өметем киселеп барганда, колыным беренче йотымын йотмасынмы! 37) Озак та үтмәде, күңелләребезгә шатлык өстәп, күзләрен дә ачып җибәрде бу! 38) Менә сөенеч кайда икән ул! *(Г.Галиевадан)*

6 **Текстның эчтәлегенә туры** килгән җөмләне күрсәтегез. Җавап номерын языгыз.

1) Ахун абый – безнең укытучы.
2) Яңа туган колын уйнаклап йөри.
3) Яңа туган колын кинәт үлеп китте.
4) Саттар абый белән колынны өйгә алып кайттык.
5) Колын сөтне шунда ук эчеп бетерде.

Җавап: ______________ .

7 **Фразеологик әйтелмә** кулланылган җөмләне күрсәтегез. Җавап номерын языгыз.

1) 1942 елның башлары иде.
2) Өйгә кайтып керү белән, әнигә барысын да сөйләп бирдем.
3) Колынны идәнгә кертеп салдык.
4) Колыныбызга Барса дип исем куштык.
5) «Булмас, ахры, бу» дигән шомлы уйдан өметем киселеп барганда, колыным беренче йотымын йотмасынмы!

Җавап: ______________ .

8 6-11 нче җөмләләрдән ***урын-вакыт килешендәге исемне*** табып, күчереп языгыз.

Җавап: __________ .

2-8 нче биремнәрнең җавапларын, тестны үтәү өчен күрсәтмәдә әйтелгән тәртиптә, 1 нче номерлы бланкка күчереп язарга һәм җавапның бирем номеры күрсәтелгән юлга язылуын тикшерергә онытмагыз.

III бүлек

2 нче бүлектә укылган текстны файдаланып, 9.1 яки 9.2 нче биремнәрнең бары тик берсен генә сайлап алып, 2 нче номерлы бланкта биремне үтәгез. Яза башлар алдыннан сайланган биремнең номерын күрсәтегез.

9.1 **“«Булмас, ахры, бу» дигән шомлы уйдан өметем киселеп барганда, колыным беренче йотымын йотмасынмы! Озак та үтмәде, күңелләребезгә шатлык өстәп, күзләрен дә ачып җибәрде бу! Менә сөенеч кайда икән ул!”** җөмләләрендә әйтелгән фикерне ничек аңлыйсыз? Шулар турында языгыз. Фикерегезне раслау өчен, укылган тексттан **2 мисал** китерегез.

Файдаланган җөмләләрнең номерларын языгыз яки тексттан цитата китерегез.

Сочинениенең күләме **70 сүздән** дә ким булмаска тиеш.

Укылган текстка таянып язылмаган эшкә билге куелмый.

Бирелгән текстны күчереп яисә аның эчтәлеген аңлатмаларсыз язган өчен ноль балл куела.

Сочинениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

9.2 **Яхшы ният — эш башы** мәкаленең мәгънәсен ничек аңлыйсыз? “**Яхшы гамәлнең нәтиҗәсе дә кадерле**” темасына сочинение языгыз. Фикерегезне языгыз. Раслау өчен, укылган тексттан **1 мисал**, үзегезнең тормыш тәҗрибәсеннән **1 мисал** китерегез.

Сочинениенең күләме **70 сүздән** дә ким булмаска тиеш.

Укылган текстка таянып язылмаган эшкә билге куелмый.

Бирелгән текстны күчереп яисә аның эчтәлеген аңлатмаларсыз язган өчен ноль балл куела.

Сочинениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

Сочинениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

Һәрбер җавапның бирем номеры күрсәтелгән юлга язылуын тикшерергә онытмагыз.

Туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясен бәяләү системасы

I бүлек

Тыңлау өчен текст

Канатлы ай

Кич. Авыл тынлык куелыгына чумган. Үзе шундый җылы. Өйгә һич керәсе килми. Капка төбендәге утыргычта, кичке шәфәкъ матурлыгына хозурланып, әнисе белән нәни кыз Фирая сөйләшеп утыралар. Утыралар дигәч тә, утыргычта әнисе генә утыра, ә Фирая аның итәгенә менеп кунаклаган. Әнисенең итәгендә иркәләнеп утырган Фирая да, әлеге сихри күренештән әсәрләнеп, соклану тулган күзләрен күк гөмбәзеннән ала алмыйча:

— Әни, әни, әнием, кара әле! – ди. — Кара... әнә анда, күктә, аккоштай ак канатлы ай йөзә. — Талпына-талпына, нәни кулларын чәбәкли. — Канатлы ай!.. Әнисе дә айга карый.

— И-и-и кызым, рәхмәт төшкере! Искиткеч нурлы икән шул кичке ай. Гаҗәп икән. Кызлар шикелле елмая. Гомеремдә дә мондый айны күргәнем юк иде. Бәхеткә генә була күрсен мондый хозур, мондый матур күренеш, - дип, күбәләктәй канатланган нәни кызына карап, нурлы айдай елмая. (*Нәкыйп Каштановтан)* (***115 сүз***)

1 нче биремне бәяләү критерийлары

1 нче таблица

Кыска изложение өчен текст турында белешмә	
Абзац номеры	**Микротемалар (мәгънәви кисәкләр)**
1	Кичке урамда Фирая белән әнисе утыра.
2	Фирая айга карап соклана.
3	Кызына карап әнисе дә сөенә.

Язма эшне бәяләү критерийлары

2 нче таблица

№	Критерий	Балл
ИК1	**Изложениенең эчтәлеге**	
	Укучы тыңлаган текстның эчтәлеген тулы ачкан, анда яктыртылган **барлык** мәсьәләләр язмада урын алган.	2
	Текстның эчтәлеге ачылган, **әмма** бер микротема төшеп калган (яки өстәлгән).	1
	Текстның эчтәлеге ачылган, **әмма** бердән артык микротема төшеп калган (яки өстәлгән).	0
ИК2	**Башлангыч текстны җыйнакландыру**	
	Укучы текстның гомуми эчтәлеген бер яки берничә алым белән кыскарткан, җыйнакландырган	3
	Бер яки берничә алым белән текстның ике микротемасын җыйнакландырган	2
	Бер яки берничә алым белән текстның бер микротемасы җыйнакландырылган	1
	Текстны җыйнакландыру өчен бер алым да **кулланылмаган**	0
ИК3	**Изложениенең мәгънә бөтенлеге, бәйләнешле сөйләм һәм аның эзлеклелеге**	
	Укучының эшендә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә: логик хаталар юк, эзлеклелек бозылмаган; текст кызыл юлларга дөрес бүленгән	2
	Эштә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә, **әмма** бер логик хата бар **яки** кызыл юлны билгеләүдә бер хата бар	1
	Эштә коммуникатив (аралашуга караган) мәгънә сакланган, **әмма** бердән артык логик хата **яки** кызыл юлны билгеләүдә ике хата җибәрелгән	0
ИК1-ИК3 күрсәткечләре буенча изложение өчен җыела торган иң югары балл		**7**

II бүлек

2 – 8 нче биремнәрнең җаваплары

Икенче бүлектәге һәр биремгә дөрес җавап биргән өчен укучыга **берәр балл** куела. Җавап инструкциядә күрсәтелгәнчә эшләнсә һәм тулысынча тиешле җавап белән тәңгәл килгән очракта, дөрес үтәлгән дип исәпләнә. Җавап ялгыш булса яки бөтенләй булмаса, **0 балл** куела.

3 нче таблица

Биремнәр	Җаваплар
2	1
3	1
4	2,5
5	балачак
6	4
7	5
8	абзарында

III бүлек

9 нчы биремне тикшерү критерийлары

9.1 нче биремне бәяләү критерийлары
9.1 биременә җавап түбәндәге критерийлар буенча бәяләнә.

4 нче таблица

№	Текст эчтәлеген анализлауга бәйле темага язылган сочинениене (9.1) бәяләү критерийлары	Баллар
$С_1$К1	**Тексттан алынган кисәкнең мәгънәсен аңлау**	
	Имтихан бирүче тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген дөрес аңлаткан. Аңлатмада хаталар юк.	2
	Имтихан бирүче тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген гомумән дөрес аңлаткан, **ләкин** аңлатмада 1 хатасы бар.	1
	Имтихан бирүче тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген дөрес аңлатмаган, **яки** имтихан бирүче, тексттан алынган кисәкнең эчтәлеген аңлатканда, 2 яки күбрәк хата ясаган, **яки** тексттан алынган кисәк эчтәлегенең аңлатмасы язма эштә юк.	0

C_1К2	**Дәлил-мисалларның булуы**	
	Имтихан бирүче текстган әлеге кисәкнең эчтәлегенә туры килә торган 2 дәлил-мисал китергән.	3
	Имтихан бирүче текстган әлеге кисәкнең эчтәлегенә туры килә торган 1 дәлил-мисал китергән.	2
	Имтихан бирүче башка текстган дәлил-мисаллар (-лар) китергән.	1
	Имтихан бирүче әлеге кисәкнең эчтәлеген аңлата торган дәлил-мисал китермәгән, **яки** имтихан бирүче биремдәге цитатаны я аның бер өлешен дәлил-мисал итеп китергән.	0
C_1К3	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге**	
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм эзлеклелек белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
C_1К4	**Эшнең композицион бөтенлеге**	
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, текст төзүдә хаталар юк.	2
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, **ләкин** текст төзүдә 1 хатасы бар.	1
	Текст төзүдә 2 яки күбрәк хатасы бар.	0
C_1К1-C_1К4 критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**9**

Игътибар!

Әгәр сочинениедә текст күчереп кенә язылса яки анда текстның эчтәлеге генә чагылыш тапса, бәяләүнең барлык критерийлары буенча (C_1К2-C_1К4) **0 балл** белән бәяләнә.

Әгәр сочинениедәге текст фрагменты 9.1 дәге тексттан алынмыйча, башка тексттан алынса, бәяләүнең барлык критерийлары буенча (C_1К2-C_1К4) **0 балл** белән бәяләнә

Язма эшнең грамоталылыгы һәм аның фактик төгәллеге аерым бәяләнә (6 нчы таблицаны кара).

9.2 нче биремне бәяләү критерийлары
9.2 биременә җавап түбәндәге критерийлар буенча бәяләнә.

5 нче таблица

№	Текст эчтәлеген анализлауга бәйле темага язылган сочинениене (9.2) бәяләү критерийлары	Баллар
$С_3К1$	**Тексттан алынган кисәкнең мәгънәсен аңлау**	
	Имтихан бирүче (сочинениенең теләсә кайсы өлешендә теге яки бу формада) аңлатма биргән һәм киңәйтелгән формада тасвирлаган.	2
	Имтихан бирүче (сочинениенең теләсә кайсы өлешендә теге яки бу формада) аңлатма биргән, **ләкин** киңәйтелгән формада тасвирламаган.	1
	Имтихан бирүче ялгыш аңлатма биргән, **яки** төшенчәгә аңлатмасы язма эштә юк.	0
$С_3К2$	**Дәлил-мисалларның булуы**	
	Имтихан бирүче 2 дәлил-мисал китергән, шуларның берсе укылган тексттан, икенчесе – тормыш тәҗрибәсеннән **яки** имтихан бирүче 2 дәлил-мисал китергән, шуларның икесе дә укылган тексттан.	3
	Имтихан бирүче укылган тексттан 1 дәлил-мисал китергән.	2
	Имтихан бирүче тормыш тәҗрибәсеннән дәлил-мисаллар (-лар) китергән.	1
	Имтихан бирүче бер генә дәлил-мисал да китермәгән.	0
$С_3К3$	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге**	
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм эзлеклелек белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
$С_3К4$	**Эшнең композицион бөтенлеге**	
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, текст төзүдә хаталар юк.	2
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, **ләкин** текст төзүдә 1 хатасы бар.	1
	Текст төзүдә 2 яки күбрәк хатасы бар.	0
	$С_3К1$-$С_3К4$ критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл	**9**

Игътибар!

Әгәр сочинениедә текст күчереп кенә язылса яки анда текстның эчтәлеге генә чагылыш тапса, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_3$К2-$С_3$К4) **0 балл** белән бәяләнә.

Әгәр сочинение 9.2 дәге сүз яки гыйбарәгә туры килмәсә, бәяләүнең барлык критерийлары буенча ($С_1$К2-$С_1$К4) **0 балл** белән бәяләнә.

Язма эшнең грамоталылыгы һәм аның фактик төгәллеге аерым бәяләнә (6 нчы таблицаны кара).

6 нчы таблица

№	Укучы сөйләменең грамоталылыгын һәм фактик төгәллеген бәяләү критерийлары	Баллар
ГК1	**Орфографик нормаларның үтәлеше**	
	Орфографик хаталары юк **яки** хатасы 1 дән артык түгел	2
	2-3 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
ГК2	**Пунктуацион нормаларның үтәлеше**	
	Пунктуацион хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2
	3-4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ГК3	**Грамматик нормаларның үтәлеше**	
	Грамматик хаталары юк **яки** 1 хатасы бар	2
	2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 3 тән артык	0
ГК4	**Сөйләм нормаларының үтәлеше**	
	Сөйләм хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2
	3–4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ФК1	**Язма сөйләмнең фактик төгәллеге**	
	Материалны язмада бирүдә, шулай ук аңлауда һәм терминнар кулланылышында фактик хаталар юк	2
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 1 хата бар	1
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 2 хата бар	0
ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча сочинение өчен иң югары балл		**10**

Грамоталылыкны бәяләгәндә, **изложение һәм сочинениенең күләмен** исәпкә алырга кирәк.

6 нчы таблицада китерелгән нормативлар гомуми күләме 140 тан артык сүз булган изложение һәм сочинениеләрне тикшерү өчен кулланыла.

Әгәр **изложение һәм сочинениеләрнең** гомуми күләме 70-139 сүз булса, ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 1 баллдан артык куелмый:

ГК – 1 буенча орфографик хаталар булмаса яки 1 тупас булмаган хата булганда 1 балл куела;

ГК – 2 буенча пунктуацион хаталар булмаса яки 1 тупас булмаган хата булганда 1 балл куела;

ГК – 3 буенча грамматик хаталар булмаганда 1 балл куела;

ГК – 4 буенча сөйләм хаталары булмаганда 1 балл куела.

ФК1 – буенча фактик хаталар һәм терминнар кулланылышында хаталар булмаганда 1 балл куела.

Әгәр **изложение һәм сочинениеләрнең** гомуми күләме 69 гына сүз булса, мондый эшләргә ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 0 балл куела.

Әгәр укучы иҗади эшнең бары тик берсен генә (я изложение, я сочинение) үтәсә, ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча бәяләү шулай ук эшнең күләменнән чыгып башкарыла:

Әгәр эш 140 яки аннан артыграк сүздән торса, грамоталылык 6 нчы таблица нигезендә бәяләнә.

Эшнең күләме 70-139 сүздән торса, ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 1 баллдан артык куелмый (югары күрсәтелгәнчә).

Әгәр эшнең күләме 69 сүздән артмаса, мондый эшләргә ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча 0 балл куела.

Дәүләт йомгаклау аттестациясен тулаем башкару барышында җыярга мөмкин булган максималь балл – **33.**

Имтихан эше өчен түбәндәге билгеләр куела:

0-14 балл – «2» ле билгесе;

15-22 балл – «3» ле билгесе;

23-28 балл – «4» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучының ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 4 тән кимрәк булмаска тиеш.

29-33 балл – «5» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучының ГК1-ГК4 критерийлары буенча баллары 6 дан кимрәк булмаска тиеш.